

DETTE MÆRKElige, KLØFTEDE LANDSKAB

– Bemærkninger til den aktuelle forskning i urbane sociale bevægelser

Af Peter Birke

“Ret til byen” har siden 1960'erne været et slogan for urbane sociale bevægelser. Artiklen diskuterer forholdet mellem oprørene, deres historiografi og samtidens dækning i medierne.

Sloganet “Ret til by” henviser til kritikken af bylivet, som det blev udformet som koncept af situationisterne og senere af Henri Lefebvre i 1960'erne. Oprørene i årene omkring 1968 blev katalysatorer også for denne kritik: De sørgede for, at den moderne, kapitalistiske by fremstod som “forfaldets sted”.¹ Samtidig satte oprørene – fra “majdagene i Paris” til “foråret i Prag” – også systematisk spørgsmålet om “byens” betydning i protesthistorien på dagsordenen.² I årtierne efter 1968 blev spørgsmålene indenfor socialforskningen ofte indsnævret. Blandt andet var debatten omkring definitionen på det, der specifikt udgør *urbane* sociale bevægelser, både et svar på disse udfordringer og samtidig en kamp om at erindre de landskaber, som opstandene havde kastet lys over. Tanken om “fremskridtet” blev ved med at være et indsatsområde i denne kamp. Især i den sociologiske forskning eller mere præcist i bevægelsesforskningen har mange sidenhen antaget, at “bevægelser” fremmede samfundsmæssig forandring, og at byrummet tjente som kuvøse for denne forandring. I centrum stod ideerne om “udviklingen” og “organisertheden” som tilsyneladende afgørende momenter for det “politiske”, i en afgrænsning til fremhævelsen af oprørenes og de dermed forbundne oplevelsers og erfaringers *egen* mening. En del forfattere, der repræsenterer kritisk geografi, gik også ud fra denne afvisning af det overraskende og selvstændige. Også her forsvandt *historiciteten* fra historien: Som grundlag antog man en fortælling om en “cyklus” af “revolution” og “modrevolution”. Dermed blev “modrevolutionen” med dens forskellige navne (neoliberalisme, thatcherisme, globalisering etc.) i første række til den handlingsprægede faktor. Det monster, der blev skabt på denne måde, prægede også skildringerne af “gentrificeringens” politiske dimension. Således taler en kendt stemme som Neil Smith om en “revanche”,³ hvor overtagelsen af byrummet, som den

blev skitseret under oprørene, blev absorberet fra slutningen af 1970'erne og frem.

I dag synes det relativt nemt at sætte spørgsmålstejn ved tesen om "innovationerne", som bevægelsesforskningen anser som resultater: Resultaterne er i mellemtiden blevet synligt ambivalente. Ikke kun synes de politiske mål og drømme hos oprørerne fra "1968" (hvis man da overhovedet kan sammenfatte disse på sammenhængende vis) i mange henseender at være uforløste;⁴ selv det, som åbenbart blev virkeliggjort, har fået en sær bismag – se fx debatten om "selvorganiseringens" funktionalitet inden for den moderne produktions- og værdiøgningsproces.⁵ Det er derimod vanskeligere at rekonstruere "subjektet", som da også i vid udtrækning er blevet borte i den kritiske byforskning. Man forsøger atter at nærme sig dette emne, vigtige forslag er eksempelvis kommet fra Peter Marcuse,⁶ og i lokale protester har man endda – ikke uden en god form for ironi – forfattet "opskrifter" på at generobre byrummet:⁷ Alligevel forekommer oprøret i dag ofte blot at være "modstand mod gentrificeringen". Det er også derfor, at sporene fra fortidens protestbevægelser er meget vanskelige at følge.⁸ Afstanden mellem opstandene i de årtier, som hos Hobsbawm sammenfattes under overskriften "Golden Age", og den aktuelle situation synes at være for stor. Men er begrebet "gentrificering" egnet til at forstå den særlige kvalitet i de mange opstande og revolter, som vi især har mødt, siden den globale krise satte ind? Hvem er denne "gentry", der ifølge dette begreb optræder som aktør?

Jeg mener, at vi i denne sammenhæng også må beskæftige os med spørgsmålet om de sociale kampes *historicitet* på en ny måde. Den tese, som her skitseres med udgangspunkt i flere konstateringer fra 1968-årene, er, at vi frem for alt kan lære af historien, hvordan vi med hvert nyt skridt i de urbane sociale oprør begiver os ind i et *virkeligt ukendt terræn*. Denne indsigt er forvirrende og irriterende. Den har ikke kun metodiske,

men også analytiske konsekvenser, da det her drejer sig om at være bevidst om forskellen mellem det "latente" og det "manifeste", som det bl.a. blev konstateret af Lefebvre.⁹ Der er efter min mening primært to forhold, der peger på, at det kan være interessant igen at beskæftige sig med dette begrebspar. For det første betydningen af den overraskende, decentrerede begyndelse (dvs. en begyndelse, der ikke præcist eller endeligt kan tids- eller stedsfæstes, o.a.). Helmut Dietrich har skildret dette element gennem de aktioner, som satte bevægelse i det tunisiske oprør i et område, som på engelsk malende kaldes for *backwater*.¹⁰ Denne erfaring henviser samtidig til, at det pludselige, overraskende er udtryk for en lang, ikke-manifest historie. Vi ser faktisk også en spænding mellem det latente og det artikulerede i "68'ernes" historie, men i den – som nævnt – meget groft skitserede historiografi blev denne spænding på forskellig vis "overstreget" og "udvisket". For det andet er det skridt, der tages i starten af omfattende oprør, altid *usikkert*. Fx beskriver en veninde situationen i Egypten således: "Man løber mod en dør, og pludselig giver den efter. Ingen havde regnet med det. Måske kan modstanderen udnytte dette, men der er i hvert fald en åben situation."¹¹ Pludselig ser man trods alt også landskabet på en anden måde: Det er ikke noget fungerende maskineri længere, men et mærkeligt kløftet landskab.

Overtrædelser af husordenen

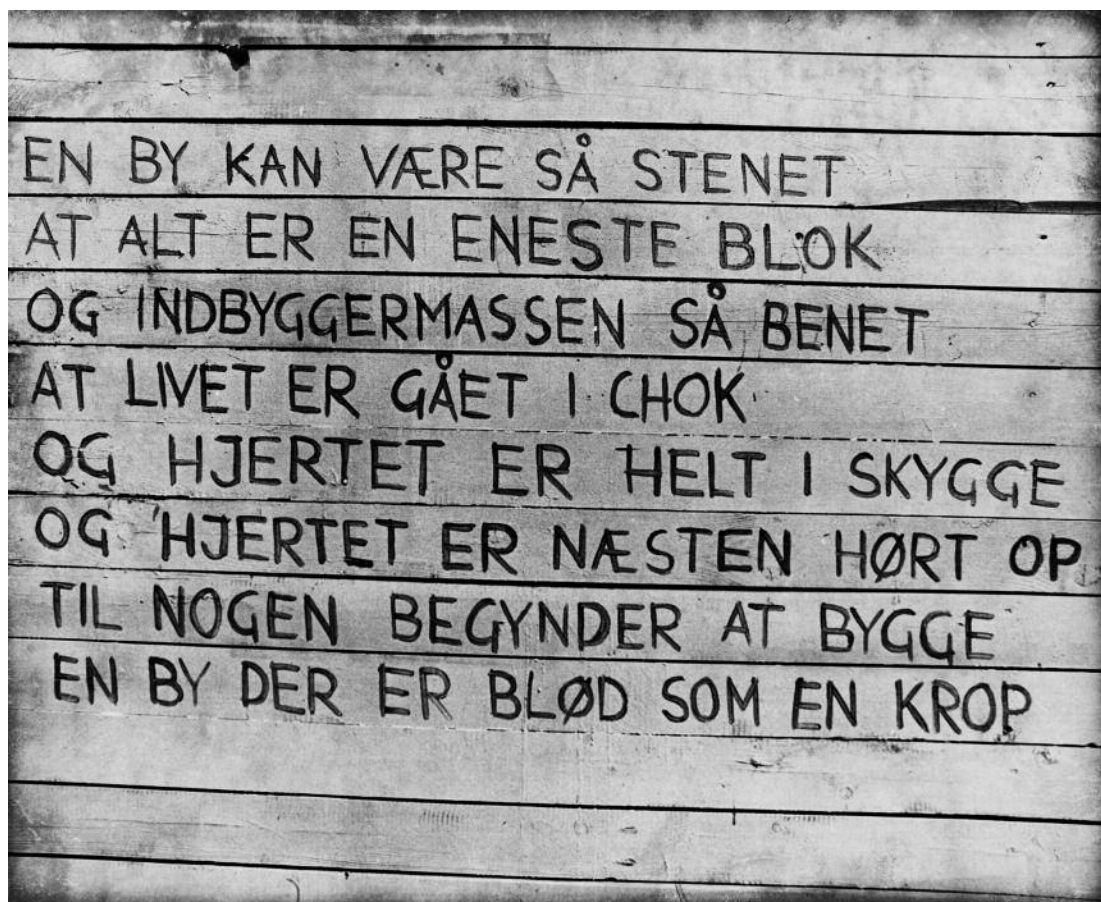
Når fx revolutionen i Tunesien, som det beskrives, blev udløst af en prekariseret akademiker og grønhandlers aktion, og denne aktion åbnede for et landskab, der for dette gjaldt som "utilgængeligt", er det nærliggende at spørge, hvor vidt dette er et moment, der også findes i andre revolutioner. Hvor begyndte fx "majdagene i Paris"? Den US-amerikanske forsker Michael Seidman er i sin bog om den parisiske protesthistorie i året 1968 kommet frem til, at studenterkollegierne i de parisiske forstæder, (ban-



Folkepark eller betonklods- det blev en folkepark. Danske slumstormere i aktion i Stengade på Nørrebro i 1971. Fotograf Ernst Nielsen. Foto: Arbejdermuseet & ABA.

lieues), hvor de første opstande fandt sted, var lidet iøjnefaldende steder, der lå langt borte fra “spektaklets samfund” (den del af samfundet, hvor tingene typisk sker, o.a.). I denne sammenhæng dementerer Seidman – selvom det her sker under den meget upassende overskrift *Sex, Drugs and Revolution* – også forestillingen om et tidsmæssigt-rumligt defineret udgangspunkt for “majdagene i Paris”: “*Nanterre enragés* are often seen as creating the movement, but an equally logical starting point might be Antony, where students protested against dormitory restrictions as early as 1963”.¹² I Antony, en forstad syd for Paris, blev der mellem 1955 og 1957 bygget otte kollegier, der var op til 11 etager høje og som i 1967 var bolig for 1523 enlige mænd, 310 enlige kvinder og 488 gifte par.¹³ Næsten en fjerdedel af disse mennesker, der dagligt pendlede til Paris for at studere eller arbejde, havde en baggrund som emigranter. De

kom overvejende fra de forskellige (tidligere) franske kolonier i Afrika, 380 fra Vest- og Centralafrika, 130 fra Algeriet, 78 fra Tunesien og 44 fra Marokko. Andelen af studerende, der – uafhængigt af deres statsborgerskab – havde en proletarisk baggrund, var langt højere i Antony end gennemsnittet på franske universiteter. Kollegierne var allerede blevet planlagt af folkefrontsregeringen i 30’erne med henblik på at muliggøre et liv med alle servicefaciliteter og med “lys og luft” for de studerende. Samtidig var det et sted under streng kontrol. En portnerloge kontrollerede ud fra de berømt-berygtede aspekter om “sikkerhed” og “opretholdelse” af moralen, at adskillelsen af kønnene blev overholdt. En huslejestrejke, der blev sat i værk 1963-64, havde dog ikke kun opmærksomheden rettet mod dette aspekt: Man krævede – med succes – “reduced rents, establishment of daycare centers, and the allocation of meeting pla-



Digt (fra Inger Christensen: Det, 1969) skrevet på byggelegepladsen Hudegrundens plankeværk vendt mod Saxogade på Vesterbro i 1971. Hudegrundens byggelegeplads blev til på opfordring af en gruppe slumstormere i 1970. Foto: Arbejdermuseet & ABA.

ces and social centers.”¹⁴ I september 1964 “one hundred students, led by Miss C., surrounded the apartment of the housing administrator. They withdrew before the arrival of the police. The goal of the demonstration was the opening of a restaurant.”¹⁵

Seidman skildrer efterfølgende, at denne slags konflikter om kollegierne frem for alt i Paris’ forstæder. Man protesterede også imod forvaltningens forsøg på at forhindre ulovlige fremlejer til ikke-studerende. Alt i alt tyder spektret af de nævnte emner på, at en abstrakt opdeling mellem “arbejderklasse” og “studenter”, som den samtidige venstrefløj allerede dengang beklagede, i denne lokale praksis fremviste brudflader allerede

mange år før den store massestrejke i sommeren 1968. Det gælder tydeligvis for indholdet i protesten: Børnehaver, restauranter, huslejepriser, socialpolitiske forhold, der næppe passer ind i en skematisk, senere foretaget opdeling, der ser “hovedsagen” i “1968” som “kunstnerkritik”.¹⁶ Desværre fortsætter Seidman ikke med at undersøge dette spor. Som jeg har anført det andetsteds, ville det være et vigtigt spor, der måske også ville kunne findes i de daværende års arbejdskampe og i de sociale kampe uden for Paris.¹⁷ I hvert fald ankommer oprøret hos Seidman og i den historiske virkelighed på et tidspunkt i foråret 1968 i *Nanterre*, hvor der ikke kun er en soveby, men

også en campus, hvorefter det, som Seidman meget smukt skildrer, vandrede videre ind i Paris' centrum.

Men lad os blive i forstaden et øjeblik endnu: Hvad udløste i sidste ende disse kollektive "overtrædelser af husordenen"? Fx er det af betydning for skildringen af forholdet mellem det "latente" og det "manifeste", at *lugten fra Nanterre* kunne mærkes: "According to one effusive journalist, the air was unbreathable, 'full of smoke, fetid emanations, bacteria, slimy filth vomited continuously by factory chimneys.'"¹⁸ Bemærkningen minder om Engels' beskrivelse af arbejderkvarterer i *Den arbejdende classes stilling i England*. Det er et "farligt sted", der her beskrives fra et distanceret perspektiv, og som byforskningen i et spændingsfelt mellem fascination og afsky citerer igen og igen.¹⁹ Det beskrives også af Simmel,²⁰ der stod meget afvisende over for det hele. Det beskrives i empatiske toner af Park og Chicago-skolen, og nu til dags fx af Wacquant,²¹ der beskæftiger sig med de moderne, subproletariske "dagdrivere". Det er Henri Lefebvres fortjeneste, at han – sammen med mange andre – har været med til at lede efter et sprog, hvor dette landskab kunne gå for at være *urbant* og blive genstand for en kritik af den kapitalistiske orden i og af byerne. En ansats til en sådan kritik finder man fx i Lefebvres bidrag til skildringen af "majdagen i Paris". Professor Lefebvre skrev om sin arbejdsplads: "[Nanterre] er et parisisk fakultet placeret uden for Paris. [...] Lige nu rummer det elendighed, skurbyer, udgravninger til en ekspreslinje for metroen, lavindkomstboligprojekter for arbejdere og industrivirksomheder. Dette er et nedslidt og mærkeligt/uhyggegeligt/fremmed (*strange*) landskab. Universitetet blev udtænkt i sammenhæng med industriel produktion og produktivitet i et udviklet kapitalistisk samfund. [...] Bygningerne og omgivelserne genspejler det planlagte projekts sande natur. Det er et foretagende designet til at producere midelmådige intellektuelle og yngre ledere til

at køre samfundet. [Her fik betydningen af ordet "ulykke" et konkret udtryk]."²² (Her oversat fra engelsk, o.a.).

Ordene *elendighed, barakkvarterer, indkomstsvage* henviser til Nanterres karakter som en bydel, der var proletarisk præget, en henvisning, der i Seidmans korte skildring af forhistorien til kampene i kollegierne får tildelt et mangelhovedet og i vidt omfang anonymt subjekt (2400 beboere i højhusene, Miss C.). Henvisningen til udgravningerne til en ekspreslinje til metroen, til projekteringen af boligbyggeri for indkomstsvage samt udviklingen af industrielle virksomheder kan desuden tjene som metaforer for reguleringen af proletariatets livsbetingelser, altså dets indhegning og isolation, men også dets forsørgelse og mobilisering. I dette landskab i Nanterre rager universitetet op. I det koagulerer *projektet* (som Lefebvre kalder fordismen, der andetsteds har status som *epoke*). Anstalten, som Lefebvre forelæser i, viser under oprøret sit sande ansigt: et foretagende, hvis output er vidensarbejdere, der skal sørge for det bureaukratiske herredømme over samfundet. *By* og *fabrik* er her sammenføjet gennem deres *design*, i deres historiske form, der er præget af den lokale og den centrale stats indgreb. Universitetet er grænsefladen mellem disse to poler, og de personer, der er tilknyttet det, sørger i det mindste potentielt for en forbindelse, der sprænger systemet af tilsyneladende "organisk" fungerende by-maskineri.

Det drejer sig derfor absolut om *regulering*, men alligevel ikke om at skitsere en teori om konsensus- og dominansforhold, der afløser hinanden. Centralt står her snarere den manglende sammenhæng inden for disse forhold, der dementerer, at det drejer sig om et funktionelt, sammenhængende sted, hvor ideerne om en opdelt og planmæssigt forvaltet byorganisme hersker betingelsesløst: altså en fastlæggelse af *grænserne* for den samfundsmæssige konsensus. Tilsvarende drastisk bliver beskrivelsen af stedet: Det er ord fra helvede. Vil man vide konkret, hvad *ulykke* er, må man tage op-



Den slags vil vi ikke have her. Politiet fjerner slumstormere fra ejendommen H.V. Nyholmsvej 3-5 på Frederiksberg ca. 1970. Foto: Arbejdermuseet & ABA

hold i hint øde, nedslidte og mærkelige landskab. For det udstillingsvindue for den “avancerede kapitalisme”, som universitetet

skulle gøre det ud for, bliver bygget direkte ved siden af den proletariske virkelighed, skurvognsbyggeriet, som udstillingsvinduet



måske vil kunne presse længere ud til kanten, men ikke evner at fjerne helt. Managementet, som det formidles i læringsfabrik-

ken, består væsentligst i at garantere, at denne omstændighed bliver ved med at være usynlig. Gloserne øde, nedslidt og mærkeligt/ uhyggeligt/fremmed har dermed – set i lyset af oprøret – også en konnotation af “kløftet” (mangesidet, uoverskueligt) og “mærkeligt” (noget, der pirrer nysgerrigheden).

Lugten fra Nanterre

Lefebvre tolkede Nanterres som et sted, hvis produktivitet havde nået en grænse, et “forfaldets sted”. Han spurgte igen i midten af 1970’erne i forbindelse med et foredrag til sammenhængen mellem rumlig og social struktur og gav i den forbindelse også vigtige henvisninger til de sociale aktører, der ville kunne afdække denne sammenhæng: “Men hvordan opstår, hvordan udvikler det rum sig, som nedbryder det kapitalistiske rum, stedet for det kapitalistiske rums forfald? Det er et rum af modsætninger eller et modsat rum, der allerede i den kapitalistiske produktionsmåde findes som en *til stadighed bekæmpet tendens*. Dette modsatte rum *manifesterer sig på alle niveauer*, på skolens niveau, på lejekasernens niveau og lejekasernens udformning, på kvarterets og byens niveau. *Overalt dukker der modsætninger op i rummenes forfald*. Det drejer sig altså om at sammenfatte det, som hidtil var delt (fx det offentlige og det private), at forudse sammenblandingerne og undgå den kontinuerlige videreudvikling af separeringerne, som dem mellem centrum og forstæder eller periferier.”²³

Nogle har hævdet overfor Lefebvre, at det, som her blev kaldt “forfaldets sted”, var uspecificeret og lidet beskrevet. Der lader faktisk til at være en spænding mellem den (også) i det foreliggende citat antydede manifesterede samfundsmæssige “udvikling” (den marxistiske ide om “trinfølgen”, der udvikler sig differentieret af modsigelsen mellem produktivkræfter og produktionsmåde) og begrebet “latens”. Men der lader

dog til at blive ydet et vedvarende *arbejde* i dette “modsigelsernes rum”; det antydes altså, at det ikke drejer sig om en slutning, man blot kan drage eller om et materiale, der blot skal “trækkes frem i lyset”, men om et spørgsmål om, hvordan sociale konflikter bliver synliggjort. I tiden efter oprørene drejede det sig derfor om at fastholde antagonismen, der er “på alle niveauer”, “overalt” og hvor man “samtidig skulle undgå separeringer”. Gentilegnelsen af offentlige rum, netværk af ikke-hierarkisk karakter (som fx “ret til by”-initiativerne) tager denne tanke op.

Men giver det virkelig mening at oversætte Lefebvres Nanterre-billede på denne måde? Er holdbarhedsdatoen for denne metafor ikke overskredet for længst? Drejer det sig ikke i al væsentlighed om en historisk tekst, en stemme fra en forsvunden verden? Og er oprøret mod “byernes ugæstfrihed”²⁴ ikke for længst selv blevet afløst? Man kunne tolke teksten således, men dermed ville man straks komme ud i modsigelser, der hænger sammen med spørgsmålet om begivenhedernes rækkefølge og de afgørende indsnit. Hvornår blev “denne verden” afløst? Hvad var man blevet forarget over? Burde man ikke stræbe efter at genindrette den, for det industrielle *massive boligbyggeri* var dog *også* et svar på de utålelige hygiejniske og sociale forhold i de lurvede lejekaserne, som industrialismen havde skabt i sin storhedstid? Men var dette svar ikke allerede aldeles ringeagtet i slutningen af 1960’erne? Og er forstaden fra 1968 ikke på den anden side noget helt anderledes end nutidens forstæder?²⁵ Og til sidst: Er det ikke en unøjagtighed her at tale om et “eksilets sted” – om den proletariske by-randzone som ikke-sted – når nu alle undersøgelser om satellitbyer peger på, at beboerne disse steder både historisk og aktuelt i høj grad tager deres bydel til sig?

Jeg deler alle disse spørgsmål og implicitte indvendinger, i det omfang de distancerer sig fra at ville fastlægge et entydigt *point of no return*, og det er rigtigt, at Lefebvres tek-

ster af og til antyder, at det ville være muligt at fastlægge dette punkt.²⁶ Påpejningen af, at “begyndelsen på en epoke”²⁷ ikke allerede var enden for kapitalismen (i dens forskellige udformninger), og at det stadig må dreje sig om at undersøge disse udformninger, taler imidlertid ikke imod at interessere sig for spørgsmålet om forholdet mellem hverdag (eller “latens”) og oprør (eller “manifestation”), som det jo i det væsentlige drejer sig om hos Lefebvre. Den ivrige, uafbrudte, kaotiske byggevirksomhed, som han beskriver, fremtræder her som et meningsløst forsøg på at cementere denne tilstand af eksil, hvor hverdagens sociale kampe bliver ført.²⁸ Der bygges steder, der ikke lader til at have nogen historie og hvor man alligevel er nødt til at forholde sig stille og roligt for ikke at vække de døde. Opstanden er et forsøg på at sprænge dette forhold. Der *henvises* man nødvendigvis – også i nutiden – til de sociale kampes lange historie og der *be-træder* man et ukendt terræn.

Chinese Walls

Manuel Castells forkastede i begyndelsen af 1980’erne en sådan fremhævelse af det ikke normative i opstandene, i første omgang som en afvisning af teserne fra Richard Cloward og Frances Fox Piven, der få år tidligere havde rekonstrueret *the poor people’s movements’* historie i USA i lyset af en teori om oprørene.²⁹ Faktisk ligner genstandsområderne i værkerne *Poor People’s Movements* (Cloward/Piven)³⁰ og *The City and the Grassroots* (Castells) hinanden. Begge tekster har en enorm spændvidde, der afspejler den søgeproces, der blev udløst af forandringerne i det urbane landskab efter 1968: Således var det ønsket om at forstå 1930’ernes arbejdsløshedsbevægelser og *sit-down*-strejker, borgerrettighedsbevægelsen og protesterne på universiteterne i 1960’erne som brudflader i det kapitalistiske systems historie, der motiverede Piven og Cloward. Castells derimod gik til forskel fra de to US-amerikanske forfattere – og det er

i øvrigt bestemt en styrke i hans undersøgelse – ud fra en specifik *urban* konstellation af sociale bevægelser. Han ønskede at systematisere resultaterne og at skitsere idealtypen på en bevægelse, der blev *virksom* med sigte på at forandre byen som et privilegeret sted for social forandring. Denne definition underbyggede han med fire dimensioner: “1. To accomplish the transformation of urban meaning in the full extent of its political and cultural complications, an urban movement must articulate in its praxis the three goals of collective consumption demands, community culture, and political self-management. 2. It must be conscious of its role as an urban social movement. 3. It must be connected to society through a series of organizational operators, three in particular: the media, the professionals, and the political parties. 4. *A sine qua non*: while urban social movements must be connected to the political system to at least partially archive its [sic] goals, they must be organizationally and ideologically autonomous of any political party. [...] As Daniel Cohn-Bendit, the leader of the students’ revolt in Nanterre in 1968 once said to his liberal professors: For you to be successful reformists, we have to be failing revolutionaries.”³¹

En *urban social bevægelse* har i denne definition intet begrænset specifikt ærinde. Således svarer eksempelvis en udelukkende “lokal” protest, der ikke fænger i hele byen, eller den lokale opstand, der jævnlige antændes af de evigt stigende huslejer i de kapitalistiske byer, ikke til dette begreb. Det perspektiv på begivenhederne forud for “majdagene i Paris”, der blev ridset op i forrige afsnit, gør det imidlertid nærliggende i det mindste at relativere en sådan opdeling mellem urban social bevægelse og “det lokale”, de blotte “begivenheder” – for det første, fordi sådanne “begivenheder” altid lader sig sætte i relation til deres almene sociale betydning; for det andet, fordi synet på denne betydning bliver frit, relativt vilkårligt eller i det mindste “uden kalkule” og

frem for alt uden en defineret forudgående “bevidsthed”. Heller ikke de “*organizational operators*”, som anføres af Castells, er på nogen måde “blot til stede” (eller fraværende) og da slet ikke “neutrale” i teknisk forstand. De er uden tvivl betydningsfulde, men ikke kun omstridte i deres indre, men også ambivalente i deres antydede virkning som “katalysator”. Cloward og Piven fandt et billede for det i midten af 1870’erne, nemlig at “*the organizational operators*” (og især de selvkonstituerede organisationer i protesterne) “forvandler deltagere i gadedemonstrationer til mødedeltagere.”³² Over for dette ordnede Castells sine case studies, der rækker fra lejerbevægelser i Glasgow omkring år 1900 til oprøret omkring 1970 i Lens, som en stigende *social effektivitet*. Han vendte således i 1983 tilbage til den “progressive” tradition, til forestillingen om, at de urbane sociale bevægelser i deres “seriøsitet” ville være en erstatning for den arbejderbevægelse, der også i 1980’ernes Frankrig blev mindre og mindre slagkraftig. Her rummede Castells vurdering allerede den melankoli, som kendetegnede den vestreorienterede mainstream i Thatchers årti.

Der er en tendens til, at den urbane sociale bevægelse i forskningen i 1980’erne bliver til en slags samlebetegnelse for protesternes historie i den fordistiske tidsalder, til deres *sum*. Bevægelse, skriver Castells, efterlader empirisk håndgribelige spor, den indeholder en ny definition på den urbane offentlighed og følgelig på de funktioner og former, som denne offentlighed visualiseres igennem.³³ Hans anliggende er ikke kun spørgsmålet om protesternes organisering og institutionalisering, men også deres synlighed i forandrede praksisformer og fysisk planlægningsarbejde. Om end han senere tog afstand fra det her citerede, er Castells tekst efter min opfattelse meget vigtigt, ikke blot fordi det har præget forskningen inden for sociale bevægelser, men også fordi det indeholder en meget stærk positionering, der fastfryser spændingsforholdet mellem *movement* og *change*. Det skitserede forhold

mellem “latens” og “manifestation” forsvinder fra synsfeltet, fordi “bevægelsen” altid vil være nødt til at være bevidst om sin form. I forlængelse af den ensidige satsning på artikulation og “organisering” kan man vel betegne Cohn-Bendit som en seriøs aktør i sociale bevægelser, men ikke denne Miss C., som blev omtalt tidligere i denne tekst. Tilsvarende aggressiv er derfor Castells kritik af Piven og Cloward, hvis værk ikke bliver anerkendt og værdsat, men forkastes som *anomisk* (normløst). De to forfattere beskyldes for at have udtænkt et “trans-historisk koncept”, der forviser op-røret til en sfære, der er fuldstændig adskilt “from the inside of the state apparatus”.³⁴ Deres opdeling skulle virke som en “kinesisk mur” der ikke er i stand til at forklare den produktive proces i spredningen af kravene fra de sociale bevægelser indenfor den lokale stat og dermed forandringen i byernes sociale landskaber.

Når den tyske sociologi ca. tredive år senere – bl.a. med tilknytning til Tilly, Touraine og netop Castells – er domineret af forestillingen om, at “vi først taler om sociale bevægelser, når et netværk af grupper og organisationer sikrer en vis kontinuitet, støttet på en kollektiv identitet”,³⁵ så udelukker denne definition stadig spørgsmålet om stædigheden og den sociale fantasi i de urbane sociale protester. Sociale bevægelser bør “repræsentere mere end rent og skært nej-sigeri” og ved deres krav om en “formulering af en samfundsmæssig ændring” adskille sig fra “protestepisoder, moder og strømninger eller fra tilfældige konstellationer”.³⁶

Årsagen til denne tingsliggørelse hænger til syvende og sidst sammen med, at historio-grafien stiller verden på hovedet. Opstandene bliver til marginaler, de spiller i grunden ingen rolle for historiens gang. De er anekdoter. Man begynder med det håndgribelige, det faste, det, der tilsyneladende blev tilkæmpet: Liberalisering, ændrede forhold for kønnene, økologisk strøm. Man ser på fremskridtene. Og man håber på ud fra

fremskridtene at kunne udvikle et perspektiv for fremtiden. Det er ikke tilfældigt, at dette perspektiv minder om det historiebegreb, som var dominerende i socialdemokratisk og statsocialistisk arbejderbevægelse, hvor forhåbningerne i stadig mindre grad var rettet mod egen handling og i stadig højere grad mod den tekniske udvikling og statsapparaterne. Det drejer sig i dag om at vende denne bevægelsesforskning om og stille den tilbage på fødderne, forundersøgelsen af en lokal historisk protesthændelse – rydningen af en skurvognsplads, en strejke i en fabrik (eller et call-center), kampen for et kvindehus – kan bestemt være et væsentligt bidrag til at få mere at vide om nutiden og de muligheder, der ligger i den.

Hvad “ret til byen” kunne betyde: Byudvikling og den aktuelle protestbevægelse i Hamburg

Kritikken af, at perspektivet på opstandene, som jeg her lægger vægt på, er “overhistorisk”, er for så vidt berettiget, idet jeg mener, at årene omkring 1968 principielt er en ikke-afsluttet begivenhed, og at vigtige elementer herfra aktualiseres i dag, omend “under et andet navn”.³⁷

Det betyder ikke, at der ikke er blevet tilbagelagt en lang vej siden dengang i “Majdagene i Paris”. Fx går man i byforskningen plausibelt ud fra, at sub-urbaniseringen – på engelsk *urban sprawl*: de verdener af rækkehuskvarterer, industriområder og satellitbyer, der er forbundet af en motorvej – tilhører fortiden. Der tales om en “renæssance for den indre by”, om at opdelingen mellem arbejde, bolig og fritid er ophævet, om den forandrede familiestruktur og livsstil, om underholdningsøkonomiens betydning og om de rumligt fortættede netværk, som disse forhold har frembragt.³⁸ Flugten bort fra fabrikken lader til at være afsluttet, og den fordistiske periodes massearbejdere er blevet til “omvandrende producenter” – et begreb, der skal udtrykke ambivalensen



Recht auf Stadt – demonstration i Lüneburg 7. juli 2012

ved bl.a. at illustrere, hvordan den situationistiske ansats i innovationen i kapitalistisk økonomi og samfund opfattes og mødes.³⁹

Situationismens diskurs, der er fremført i forskellige udformninger og også har skabt en del kontroverser, refererer direkte til de mulighedernes spillerum, som den “fortættede forskelligartethed” i en omsiggribende urbanitet rummer.⁴⁰ På denne baggrund og inspireret af Situationismen blev efterfølgende både de kriseprægede økonomiske processer og de sociale konflikter og oprør undersøgt. Det konstateres, at et af krisens væsentligste karaktertræk er de grænser, som tilegnelsen af viden og andre “eksternaliteter” støder på.⁴¹ Hvor kampe om løn og arbejdsbetingelser tidligere stod i centrum, betragter man i dag kampen om *com-*

mons, de almene goder, som det centrale.⁴² Denne kamp, skriver bl.a. Negri, skulle først og fremmest være forankret i metropolerne.

Men ligegyldigt om vi deler disse vurderinger eller ikke, så modsiger de på ingen måde ideen om, at denne udvikling samtidigt ser sig konfronteret med en “oprørens logik”, der forbyder en *ex ante* fastlæggelse af, hvor i den “postfordistiske kapitalisme” man vel skal søge oprørens centrum. Efter min mening kan man også iagttage dette ved at beskæftige sig med de aktuelle sociale kampe i byerne.

Anvender man fx tesen om “forskydningen af kampene fra fabrikkerne i byen til byen som fabrik” på husbesættelserne i Hamburgs Gängeviertel, således som jeg har beskrevet dem i hefte 3 (2010) af *Sozial*.

Geschichte Online, kan man i første omgang faktisk godt tale om en form for “venden op og ned på det hele”.⁴³ Det indre af de tolv besatte huse, hvor kunstnerne fra besættergruppen fremstiller deres produkter, er ikke blot kun et stenkast fra byens rådhus, men også oftest og i vidt omfang offentligt tilgængeligt. Derudover er dette “frirum” samtidig et sted, hvor der produceres. Mainstream-socialvidenskabernes appel til byerne om også at instrumentalisere de kreative klasser i rammerne af deres globale konkurrencekampe, er udgangspunkt for en opportunisme (her ikke i moralsk forstand, men forstået som individuelt eller i fællesskab at gribe opståede *muligheder*), der logisk nok fremgår, når de sociale relationer ordnes på en ny måde. Rigtig nok var besættelsen ikke fri for seriøst at argumentere med kunstens betydning for moderne værdigøringsprocesser. Men ambivalensen, der dukker op her, adskiller sig således ikke væsentligt fra (andre) historiske arbejdskampe, der ligeledes argumenterer med lønarbejdets position for samtidig (dog meget sjældnere) at forkaste lønarbejdets princip. Gängeviertel er et eksempel på bevidstheden om gratis at sørge for de “eksterne” kvaliteter, der er afgørende i værdiøgningsprocessen for faste ejendomme i byen – en forudsætning for både affirmationen og også for subversionen af denne proces – hvorved det er og bliver et spørgsmål om de politiske kampe om og i kvarteret, i hvilken retning pendulet vil svinge. Det er et mærkeligt og kløftet socialt landskab, hvor historien ikke er suspenderet, men blot (i ordets dobbeltbetydning) er *ophævet*.

Men her er det væsentligt at nævne, at Gängeviertel også aldeles overraskende udviklede sig fra selve husbesættelsen, til noget, man i mange år ikke havde forestillet sig kunne ske i Hamburg. Ganske vist blev der formuleret mål (lavere huslejer, placering i den indre by, ingen permanent status for midlertidige brugsformer, samfundsmæssige kriterier for salget af byens grunde i stedet for anvendelse af princippet om

“det højeste købstilbud”). Men det virkede usandsynligt, at disse krav ville blive gennemført. Besætterne så deres aktion som “symbolsk” og regnede kun med at kunne blive nogle få timer i bygningerne uden at blive opsøgt af politiet. Først da det blev mere og mere klart, at politiets særkommando ville ankomme, tog man nogle improviserede første skridt til en “virkelig” husbesættelse. Nu begyndte man at overveje at skabe og forme dette “modsatningernes rum”.

De muligheder, man fandt, har efter min mening meget lidt at gøre med det specifikke produkt “kunst”, som bliver fremstillet i kvarteret, hvad man så end forestiller sig under det. Jeg mener, at også selvom kunstnerisk arbejde spillede en vigtig rolle i husbesættelserne, er det en illusion at tro, at de samfundsmæssige perspektiver, der udvikles ud fra husbesættelsessituationen, er uadskilleligt forbundet med “vidensarbejdet” som dominanten i et “postfordistisk” klasseforhold eller i sidste ende er defineret gennem den visuelle eller sanselige kvalitet i kunstneriske arbejder. Det drejer sig snarere om (i dette tilfælde *politiske*) konflikter, der føres gennem fordelingen af urbane ressourcer og spørgsmålet om, hvordan arbejde bliver vurderet i samfundet. Det er konflikter i omfattende forstand, det drejer sig her ikke blot om (men dog også om) arbejdsforhold og slet ikke blot om lønarbejdet, ikke kun om “at bo”, “kulturen”, “mobiliteten”, men også om den sammenhæng, som alle disse delaspekter af det samfundsmæssige liv i byen bliver formidlet i. Og selvom etiketten “kunst” blev overtaget her, drejer det sig om det samme polariserede og i stort omfang prekære (usikre) bysamfund, der også findes uden for “kvarterets” mure. Måske kan man endda sige, at det opståede kollektiv med sin sociale sammensætning har potentialet til at spejle og artikulere de grænseudvidede og prekariserede livsforhold i byen.⁴⁴

Denne vurdering berører spørgsmålet om det *aktuelle* forhold mellem bypolitiske

“centre” og “periferier”, mellem de indre bykerner og deres “satelitter”, noget, der også havde stor betydning i Lefebvres problemformuleringer. I hvilken forstand berørte “Gängeviertel som et sted, der lå meget tæt ved byens kerne dette forhold.⁴⁵ Der foregik ganske vist helt ubestrideligt en diffusion af protesterne fra byens midte til byens periferi, men den begrænsedes af en statslig anerkendelse som et indre byudstillingsvindue for den kreative klasse. I stigende grad og med rette rejses der kritik af, at “andre” rum end bykernerne, der passer ind i “renæssancens” skema og er i stand til at lukke “værdiøgningshullerne”, ikke fremkalder de samme eller sammenlignelige positive reaktioner i venstrefløjen og i dele af den borgerlige offentlighed. Men dette problem tages kun sjældent til efterretning i selvforståelsen og den offentliggjorte politik i en stor del af det venstreorienterede bypolitiske miljø.⁴⁶

Et grundlag for dette problem er den nye socialtrumlige definition af byerne, der er blevet til i de seneste to årtier under indtryk af økonomiseringen af deres funktioner og værdifastsættelsen af deres arealer og grunde. Her er gentrificeringen af kvarterer tæt på bykernen kun den ene side af medaljen. Den anden side er, også i global målestok, en ny definition af byens periferi. Under “periferi” forstås her udtrykkeligt ikke “zoneopdelings”-modellen (i Chicago-skolens skemas forstand), men et ikke-sted, der også forbliver unævnt i de fleste bypolitiske initiativer; i den forstand ligger denne periferi i dag ikke fordelt entydigt som en “satelit” rundt om byen eller i arbejderkvartererne i randen rundt om bykernen. Periferien er ikke længere et rumligt fikseret sted, men en lokalitet, også i centrale kvarterer, der er “polariseret på et lille område”, dvs. både er sociostrukturelt til stede og samtidig mangler i en artikulation: netop et *mærkeligt kløftet landskab*. Initiativer, der søger at italesætte dette tomrum, findes fx både i Hamburgs indre by (“Esso-husene”⁴⁷) og uden for bykernen (“Korallusviertel”⁴⁸). Her kan

man ikke bare gå ud fra, at økonomiseringsprocesserne skubber fattigdommen (hvordan man så end måler den) til randzonerne, der findes ved mange sådanne steder, men også, at der vil være en spænding mellem de sociale kampe og protester i indre by, som er godt belyst i offentligheden, og de tildels fortvivlede og afmægtige kampe, der føres i kanten af kvartererne og byerne – også selvom det indholdsmæssigt til tider drejer sig om samme sag. Det kan være, at den seneste tids uroligheder (som fx i England i 2011) ved første øjekast får denne vurdering til at synes tvivlsom, men disse opstande udmærker sig jo netop ved, at det uhørte, den fuldstændige tilsidesættelse og den totale tavshed (samt politiets overgreb, der jo blot repræsenterer toppen af isbjergget), eksploderer i dem.⁴⁹ Derimod er det en undtagelse, at mennesker fra byens periferi er aktive i initiativerne omkring parolen “Ret til by”.⁵⁰ I Tyskland har der siden protesterne mod SGBII-lovene i 2004 så godt som ingen spor været af *poor people's movements*.⁵¹

Samtidig findes der heller ikke længere dér, på randen af det synlige og hinsides rækkehuskvartererne, samme opdeling mellem “lønarbejde” og “fritid” som for tyve år siden. Men *denne* opdeling fungerer i første linje som repression: Lave lønninger, discountsupermarkeder, kontraktarbejde, *Ein-Euro-Jobs* (beskæftigelse til en løn, der ligger på linie med understøttelsen), “aktivering” er den ene side af sagen, hvis anden side er privat organiserede selskaber inden for boligbyggeri, der kræver maksimale huslejer i satellitbyer, der langsomt forfalder.⁵² Når byen er “vores fabrik”, så foregår *disse* situationer sikkert, og tydeligvis anderledes end i 1968, næsten udelukkende i “fabrikens” kælder. Et “gentry”, der skulle agere i denne kælder, er i hvert fald til dato lige så svært at få øje på som en større strømning inden for den indre bys radikale venstrefløj, der beskæftiger sig seriøst med dette spørgsmål.

Et monster

Hvor vidt kan debatten om *gentrificeringen* hjælpe os videre i denne kontekst? Ved første øjekast ganske meget, for debatten føres både blandt aktivister og forskere, og derfor kunne den måske lette en overgang mellem de to aktiviteter. Samtidig sammenfatter begrebet åbenbart rammende resultaterne af en byudvikling, der baserer sig på konkurrerende *locations*, privat tilegnelse og økonomisering, og dermed også de forandringer, man har kunnet iagttage, siden Castells skrev sin bog om *urban social movements* i 1983. På den anden side er det ved en sammenligning af den tyske diskussion med den transnationale debat iøjnefaldende, at begrebet blev præget langt tidligere og i væsentligt større omfang i den angelsaksiske forskning, og at det her (gennem en langvarig strid) blev omdefinert igen og igen.⁵³ I den tysksprogede forskning var denne anglicisme derimod endnu for få år siden kun kendt inden for en relativ lille kreds af indviede akademikere. Statsadvokaten kunne i forbindelse med arrestationen af Andrej Holm (forsker ved Humboldt-Universität Berlin, anklaget for medlemskab af en terroristisk organisation, o.a.) i 2007 endda stadig bruge G-ordet og argumentere for, at dette ord var udtryk for et militant, venstreradikalt sindelag (og var dermed med til at gøre udtrykket rigtigt populært). I dag, kun få år efter, ville en sådan anklage virke aldeles absurd og det ikke kun indenfor i det kritiske akademiske miljø.

Det var de bypolitiske protester, der hjalp begrebet til et gennembrud: Siden 2007 er budgetkrisen vokset i de tyske storbyer, i nogle byer (Hamburg, Frankfurt am Main, München og efterhånden også i Berlin) har huslejerne nået svimlende højder, og spekulationen i jord og fast ejendom antager grelle træk.⁵⁴ Ordet "gentrificering" er altså i sin overførsel på tyske forhold *ikke blot* et fast udtryk for "neoliberalisme" (og de erfaringer, der er forbundet med den), *men* i forhold til ordets diffusion og cirkulation et re-

sultat af protesterne selv. Dermed henviser ordets udbredelse snarere til et politisk "forfaldets sted" og snarere til det, der i lyset af de seneste tre års verdensomspændende recession er blevet kaldt *neoliberalismens krise*. Det er grund nok til at se nærmere på begrebets etymologi og dets reference til denne sammenhæng (som det kommer til udtryk i sociale konflikter og protester).

I den akademiske debat om gentrificeringsprocesser danner en sætning af den britiske forsker Ruth Glass, der blev skrevet under indtryk af fordrivelsen af den fattigere del af befolkningen fra Londonbydelen Islington i 1964, et stadig ofte citeret udgangspunkt: "One by one, many of the working class neighbourhoods of London have been invaded by the middle classes – upper and lower. Shabby, modest mews and cottages – two rooms up and two down – have been taken over, when their leases have expired, and have become elegant, expensive residences. [...] Once this process of 'gentrification' starts in a district it goes on rapidly, until all or most of the original working-class occupiers are displaced and the whole social character of the district is changed."⁵⁵ Som engageret sociolog, der stod Labour-partiet nært, frygtede Glass et forfald af den britiske velfærdsstats regulerende virkning. Dette forfald opridses her som en organisk proces. Det drejer sig om en "invasion", om en proces, der – når den først er sat i gang – udvikler sig af sig selv. Når man tænker på thatcherismen og dens følger, kan denne bekymring i midten af 1960'erne synes direkte klarsynet og viste sig også *ex post* ikke at være ubegrundet. Men samtidig delte Glass endnu helt den værdipolitiske orientering, der kendetegnedes en vigtig politisk tendens i det globaliserede Nords byer i fordismens tidsalder: Man anså ikke den sociale spaltning for noget at stræbe efter og gik ud fra, at det var den lokale statsmagts opgave at inddæmme denne spaltning. Det adelskab, den "gentry", der dukker op i denne fase af historien, fremstår derimod som et monster. Gan-

ske vist opfattes “*gentrification*” nogle år senere som “*class war*” i New York og andre steder, men alligevel fastholdt disse steder og den senere debat hele tiden sporet af noget monstrøst, hvorimod positionen af det subjekt, som monstret havde fordrevet, forblev underbelyst i lang tid.⁵⁶ Således bærer begrebet i sin historiske definition fra starten den paternalisme og de “separeringer” i sig, der også viser sig i nutidens bypolitiske bevægelser: Bærerne af betydningsfulde handlinger er og bliver altid “mellemlagene” – lige meget om de er forklædt som “gentry” eller som “borgerlig opposition”. I dag passer denne forestilling, som jeg har diskuteret ud fra den sociale sammensætning i “Gängeviertel”, ikke en gang længere på mellemlagenes ret så ambivalente sociale situation.⁵⁷

Siden Glass prægede begrebet, er der på verdensplan skrevet mere en tusind artikler om “gentrificering”, heraf langt størstedelen på engelsk.⁵⁸ Men den kritiske geografi, der i løbet af 1970’erne differentierede sig på grundlag af den udvikling, der er skitseret i denne tekst, og som endda udviklede en “radikal geografi” med et fast marxistisk standpunkt, var – hvis den gik ud fra gentrificeringsparadigmet – næppe i stand til at begribe *byen i oprør* og det, der udviklede sig inde for rammerne af oprøret, som en selvstændig historie. Heller ikke debatten omkring dikotomien mellem en “tilbudsorienteret” og en “efterspørgselsorienteret” forklaring på opskrivningens økonomiske logik ændrer meget ved denne mangel.⁵⁹ Geografer som Robert Ley, der frem for alt benytter en etnografisk synsvinkel,⁶⁰ taler grundlæggende set ikke modsat den marxistiske forskning, der især lægger vægt på betydningen af *the rent gap* i den gamle boligmasse og dermed skitserer en kapitallogik, der er specifik for sektoren jord og fast ejendom og som må forblive rettet mod “fremtidsværdier”.⁶¹ Dette perspektiv suppleres med en antiimperialistisk og antirepressiv synsvinkel, der som nævnt lader de urbane værdiopskrivningsprocesser fremstå

som mellemlagenes og de herskendes “revanche”, der gennem den “neoliberale modrevolution” har organiseret en gigantisk og globalt virkende omfordeling.⁶² Netop Neil Smiths tese om den “globale gentrificering” fortjener som nævnt absolut opmærksomhed, fordi den retter blikket mod det globale Syds megabyer og sætter fokus på urbanisering som transnational proces. Også hans henvisning til de repressive dimensioner i den neoliberale og særligt af *New Labour* propagerede bypolitik-som-sikkerhedspolitik er meget vigtig. Men alligevel har denne diskurs sine begrænsninger, når handlinger, dynamik og hverdagspolitik i oprørene skal forklares.

Også i den etnografiske variant af gentrificeringsforskningen drejer det sig, selv dér, hvor man hæver sig op over et énsidigt blik på begrebet “gentry”, i overvejende grad mest om *aktører*. Dette er et begreb, der i sidste ende er præget af en interaktionsmodel, som læner sig op af det “frie marked”, også dér, hvor man kan konstatere “asymmetrier” i lyset af tilstedeværelsen af *gatekeepers* som statslige instanser, ejendoms- og byudviklingselskaber.⁶³ Magt bliver her ikke opfattet som et socialt forhold, inden for hvilket de ved første øjekast umælende subjekter – beboere i lejekaserner, prekarieserede arbejdere, unge fra forstæderne – spiller en selvstændig, dynamisk rolle. Over for dette synspunkt netop at insistere på denne dynamiks uberegnelighed og med en henvisning til protesternes egen historiografi at understrege det tomrum, som forløbet af de fremtidige sociale konflikter ud fra et forskningssynspunkt må repræsentere, betyder ikke samtidigt, at man rejser et monument for autonomien, klassen, proletariatet eller prekariatet. Både tidligere og nuværende protester skal snarere forstås som forsøg – forsøg med åbne afslutninger og specifikke grænser. At klasse-, køns- og migrationsforholdene i byerne forandrer sig hurtigt, og at finansmarkedernes selvstændiggørelse, afsikringen af arbejdsforholdene og den nye, både globaliserede og fragmenterede

ordning af produktionen danner forudsætninger herfor, er sikkert rigtigt. At arbejds- og levetilstandene for de medarbejdere, der gør rent i kontortårnene i Los Angeles, blev et tema i politiske og faglige kampe, uden at betydningen af denne "opdagelse" i byforskningen hidtil har haft grundlæggende følger for forskningsdesignet i de fleste afhandling og projekter, er og bliver en mangel.⁶⁴

Men giver det alligevel ikke mening at beholde "gentrificering" som et kritisk begreb, som "modmagt" kan konstitueres igennem? Måske, men konceptet skal efter min mening ikke bare udvikles, men også undersøges for sine begrænsninger. Igen: Hvem bærer begrebet, hvem er subjektet, der er indeholdt i dette ord? Det er for det første den abstrakte udvikling af kapitalismeudgaverne i centrene ("finansialisering", neoliberalisme, "erobring" af byarealer), som kommer til udtryk i neoliberalistiske regeringer. Og for det andet er det "middelklasser", der "tilbageerobrer" de tidligere arbejderkvarterer tæt på bycentrum. I realiteternes verden er det næsten ikke muligt at få hold på dette subjekt. Det gælder ikke kun "neoliberalismen" (og ikke bare for dens varianter som "thatcherisme", "reagonomics", "den nye politiske midte", New Labour, men også for de "nye middelklasser", der efter sigende "tager revanche"). Hvem er det? Og kunne disse helt konkrete mennesker ikke befinde sig på begge sider af barrikaderne (fx som prekærerede akademikere og som "gentrificer")? Og i hvor høj grad kan fx den "bevægelse", der kalder sig "Ret til by" på faner og transparente, være andet og mere end en "mellemlagsbevægelse"?

Etnografi

En kritik af en overfladisk anvendelse af begrebet gentrificering, der ikke tager højde for disse spørgsmål, indebærer i hvert fald, at man stiller spørgsmål til begrebets tilsyneladende tidløse gyldighed (fra Ruth Glass til i dag – en periode, der for den nordvestli-

ge kapitalismes vedkommende åbenbart bliver ved med at være et *monster*), og til den permanente revision af begrebet, der fører til, at et geografisk relativt indsnævret fænomen – i dets almene, men abstrakte form for værdiøgning – bliver "globaliseret" som begreb. Over for dette skal man ikke fremmane romantikken i den lokale situation og dens tilsyneladende autonomi; det drejer sig snarere om at begribe de forskellige sociale kampe, som oprørene i byen konstituerer, i hele deres mangfoldighed og forskellighed (og i deres indre konflikter).

Netop i denne sammenhæng fortjener den kritiske geografi, sådan som den opstod i 1970'erne som reaktion på oprørene i byerne, endnu en gang vores opmærksomhed. I dens udkanter opstod der en bemærkelsesværdig debat i forbindelse med spørgsmålet om forholdet mellem oppositionel praksis og forskningspræget arbejde, en debat, der fremviser en imponerende kontinuitet og fortsat føres i tidsskrifter som *ACME*⁶⁵ eller *Antipode*.⁶⁶ Forfatterne diskuterer her fx, feministiske bevægelser og historien om kønsspecifikt konnoterede urbane områder, den aktuelle praksis omkring besatte huse og sociale centre samt deres historie og forholdet mellem kritisk teori – hvordan det formidles i forhold til lokale bypolitiske kampe og byforskningen. Den amerikanske geograf Peter Marcuse har, da han sammenfattede sine erfaringer om dette, skrevet en slags brugsanvisning til en forskningsproces,⁶⁷ der for det første tager protesternes kontingente karakter i sig selv som udgangspunkt og for det andet forsøger at begribe protesternes udvikling som et nuværende udgangspunkt for en kommende udvikling. Han ser *provisorisk* urbane sociale protester som noget mere end blot en flygtig tilegnelse af mellemrum. Marcuse citerer ideen om heterotopien, altså om det "andet" sted, hvor alternativer til de fremherskende socialiseringsformer kan konstitueres – det være sig i kernefamilien eller den grænseløst arbejdende monade. I tilknytning til et ord af Bloch går Peter

Marcuse ud fra, at der disse steder italesættes noget, som *endnu ikke* er der.

Forskerens opgave opridser Marcuse som en proces, i hvilken rebeller og forskere i en forening skal artikulere ideer, som man så kan arbejde videre med. Ja, hos ham drejer det sig *også*, som hos den lige kritiserede bevægelsesforskning, om en "model" (eller en typologi hos den indgribende forskning). Men i kernen drejer hans anliggende sig ikke om erkendelse (og dens stivnede former) som sådan, men om regler, der tillader og muliggør en organisering af de forskende aktivisters og aktivistiske forskeres nysgerighed.

Sådanne regler kan ikke udvikles fra et usynligt, distanceret standpunkt. Selve byforskningens historie viser, at der i metodisk henseende ikke er nogen større forskel mellem et politimæssigt og et etnografisk perspektiv, og at de to perspektiver også historisk tværtimod er sammenflettet.⁶⁸ Derfor er det for det første afgørende, at vi lærer at begribe overgangene mellem de to perspektiver. Og for det andet, at der – på dette grundlag – skabes en debat om den ambivalente rolle, som den forskende indgriben må have.

Den skitserede holdning hos Marcuse antyder, at to historiografiske spørgsmål må spille en særlig rolle, når vi taler om "byen i oprør". Det første af disse to spørgsmål lyder: "Hvordan taler vi om et (socialt) sted, der officielt ikke har nogen historie?" I den foreliggende tekst har jeg kun kunnet skitserere, hvordan dette spørgsmål tidligere er blevet besvaret (forskelligt), og hvordan der alligevel pludselig dukkede en (eller flere) historier op under besvarelsen af dette spørgsmål (og senere forsvandt igen). Men det andet spørgsmål er ikke mindre vanskeligt at svare på. Det vedrører det utopiske indhold i dette sted, hvis stedet fik eller får tildelt status som historisk sted i eller efter oprøret. Spørgsmålet lyder: "Hvordan taler man om noget, der *endnu ikke* er?" Thi for oprørets by gælder det paradoks, der finder sit udtryk i en svært tilgængelig, gammelte-

stamentlig, mærkelig og kløftet formulering: *Jeg er den, som jeg kommer til at være.*

Artiklen er oversat fra tysk af Torsten Lange

Noter

Artiklen har været bragt i tidsskriftet: Sozial.GeschichteOnline Hefte 6, 2011 (<http://www.stiftung-sozialgeschichte.de>)

1. Vedr. Diskussionen om betydningen af den fornyede debat om en "ret til by", se blandt mange andre: Neil Brenner/Peter Marcuse/Margit Mayer, *Cities for the People, Not for Profit*, i: *City*, 13 (2009), 2 og 3; David Harvey, *The Right to the City*, i: *International Journal of Urban and Regional Research*, 27 (2003), s. 939-941.
2. Vigtige henvisninger til byforskningens historiografi finder man også hos Ellen Bareis/Peter Beschere/Britta Grell/Erwin Riedmann, *Die Stadt in der Revolte*, i: *Das Argument* 289, hefte 6, 2010, s. 795-805. Jeg takker Moritz Rinn, Arndt Neumann og Max Henninger for en omfattende og meningsfuld kritik i forhold til den første udgave af foreliggende Tekst. De har vendt grundigt op og ned på teksten og forhåbentlig også skærpet den.
3. Neil Smith, *The New Urban Frontier: Gentrification and the*, 1996. I denne meget interessante og inspirerende tekst taler Smith på side 211 udtrykkeligt om "Den store franske revolutions model" som "most fitting historical pretext for the current American urbanism." Skildringen af den terror, som *law and order*-tænkningen betød for de utilpassede dele af befolkningen i USA's storbyer, er et væsentligt aspekt i denne udvikling. Den historiske referenceramme er imidlertid tvivlsom, da den primært opfatter det 18. århundredes "franske revolution" og den efterfølgende revanchisme som en politisk handling, altså som en kamp "om staten", hvis politik har virkning over for borgerne, når der nu faktisk er tale om et socialt forhold. Lige som Smith opfatter også David Harvey neoliberalismen som "eksproprieringsøkonomi", der uden tvivl også statistisk set markerer et historisk snit, men også han forestiller sig ensidigt "klassekrigen", der blev erklæret og praktiseret af Thatcher- og Bush-administrationen i gensidig forståelse, som et angreb "fra oven": David Harvey, *A Brief History of Neoliberalism*, Oxford 2005, især s. 9-15.
4. Sammenlign mht. denne debat blandt mange andre oversigten af Hartmut Rübner, *Zähmende Historisierung oder fundamentale Destruktion*. Was

- um 2008 zu "1968" erschien, i: Peter Birke/Bernd Hüttner/Gottfreid Oy (udg.), *Alte Linke – Neue Linke? Die sozialen Kämpfe der 1968er Jahre in der Diskussion*, Berlin 2009, s. 207-218.
5. Sammenlign i tydelig udformning Arndt Neumann, *Kleine geile Firmen. Alternativprojekte zwischen Revolte und Management*, Hamburg 2008, s. 5-8.
6. Denne tekst kommer efter min mening allerede i sin titel med et vigtigt forslag til et udvidet perspektiv. Peter Marcuse, *From Critical Urban Theory to the Right to the City*, i: *City 13* (2009), 2, s. 185-197.
7. BUKO Arbeitsschwerpunkt StadtRaum, Rezeptbuch. *Unternehmen Stadt übernehmen*, Hamburg, udateret (2011). Her bliver der bl.a. „fyldt budding i maskineriet”.
8. Sammenlign Andrej Holm/Dirk Gebhardt (udg.), *Initiativen für ein Recht auf Stadt*, Hamburg 2011; se også anmeldelsen i *Sozial. Geschichte Online* 6, 2011.
9. Michel de Certeau har foreslået at forbinde psykoanalytiske og historiske fremgangsmåder ifm. den metodologi, der er konfronteret med denne spænding: Se i omfattende form Michel de Certeau, *Das Schreiben der Geschichte*, Frankfurt am Main o.a. Jeg er ikke sikker på, om dette svar er tilstrækkeligt, set i lyset af de faste metaforer, der i dele af analysen lægger op til en virtuel rumlig lokaliserings af psyken. Men det er ifm. vores problemstilling efter min mening frem for alt relevant, at betydningen af det "latente" overhovedet tages til efterretning.
10. Helmut Dietrich, Die tunesische Revolte als Fanal. Kommentar und Chronik, i: *Sozial. Geschichte Online*, 5, 2011, s. 164-205, her s. 165.
11. Jeg takker for dette billede.
12. Michael Seidman, *The Imaginary Revolution: Parisian Students and Workers in 1968*, New York/Oxford 2004, s. 37. Det skal i sammenhæng med den foreliggende tekst bemærkes, at Seidman her åbent distancerer sig fra gængse beretninger, der ser opstandenes *starting point* som entydigt defineret; sammenlign Alain Touraine, *The May Movement: Revolt and Reform*, New York 1979, s. 271.
13. *Ibid.*
14. *Ibid.*, s. 38
15. *Ibid.* Det skal i forbifarten nævnes, at citatet illustrerer, hvor betydningsfuld fx "Miss C" var for revolten – også sammenlignet med de *enragés*, der den dag i dag ofte optræder i talkshows og positioner deres egen rolle. Måske er "Miss C." en person der svarer til den grontheadler, der på afgørende vis bidrog til at den tunesiske revolte brød ud i Sidi Bouzid?
16. Protesten mod kønsopdelingen, som er centralt placeret, fremstår her som en art seksualisering af begyndelsen på "1968", hvad dog ikke betyder, at friheden for seksuel orientering og kampen mod de patriarkalsk prægede kønsforhold ikke spillede eller spiller en rolle. *Sex and Drugs of Rent Strikes* ville måske have været den passende overskrift. Om identificeringen af *meningen* i "1968" med kritikken af "fremmedgørelsen", der forstås i eksplicit modsætning til arbejderbevægelsens "socialkritik", se Luc Boltanski/Eve Chiapello, *Der neue Geist des Kapitalismus*, Konstanz 2003, s. 216.
17. Sammenlign Peter Birke, *Wilde Streiks im Wirtschaftswunder. Arbeitskämpfe, Gewerkschaften und soziale Bewegungen in der Bundesrepublik und Dänemark*, Frankfurt am Main o.a. 2008.
18. Seidman, *Imaginary Revolution* (som note 12), s. 22
19. Lindner leverer et meget godt og læseværdigt overblik over historiografien for dette etnografiske perspektiv: Rolf Lindner, *Walks on the Wild Side. Eine Geschichte der Stadtforschung*, Frankfurt am Main o.a. 2004, her også om den undersøgende journalists rolle (der altid har været af betydning, men som senere blev stilprægende for Chicago-skolen) samt om den rolle, det altid tilbagevendende motiv: at registrere lugte, spiller – som en forbindelse af "fattigdom, snavs og stank": s. 22, 38, 44. Denne forbindelse kalder på en "direkte", "ufiltret" oplevelse, der både virker irriterende og fascinerende; den "legemliggør" ting, som borgerskabet *ellers* forarget vender sig imod. Undtagelsesvis (i forbindelse med *explorations* og revolutioner) kan forskeren dog her regne med "at få lov til at komme ind, hvis da ikke den utålelige stank afskrækker én": *Ibid.*, cit. Efter Dyos, s. 22.
20. Sammenlign med Simmel den meget læseværdige tekst af Dietmar Jazbinsk: *Die Großstädte und das Geistesleben von Georg Simmel. Zur Geschichte einer Antipathie*, WZB Berlin, udg. (FS II 01-504).
21. Loïc Wacquant, *Leben für den Ring. Boxen im amerikanischen Ghetto*, Koblenz 2003. Hos Wacquant stiger triaden af „fattigdom, snavs og stank“ „op fra gymnastikbænken“: s. 74. Hans studie, skriver Lindner, er "en nærgående beskrivelse af en verden, der udgør en enhed i sig selv." Lindner, *Walks on the Wild Side* (som note 19), s. 192.
22. Henri Lefebvre, *The Explosion: Marxism and the French Revolution*, New York 1969, s. 104.
23. Henri Lefebvre, *Die Produktion des städtischen Raums* [www.anarchitektur.com/aa01_lefebvre/aa01_lefebvre.pdf] (Download 1. oktober 2011). Fremhævelser af P.B.
24. Se allerede hos: Alexander Mitscherlich, *Die*

Unwirtlichkeit unserer Städte. Anstiftung zum Unfrieden, Frankfurt am Main 1965.

25. Og man ville også sikkert kunne finde sådanne steder i enhver by: Tager man til Hamburg (måske på cykel) og kører til *Billstraße*, falder blikket straks på et *strange and desolate landscape*. Men har den aktuelle byplanlægning ikke for længst rationaliseret og værdisat disse “modsætninger” og spændinger som netop “spændende”? Det peger snarere på, at antallet af etnografer, der begiver sig til *Billstraße*s fordømte landskab – mellem havn og kontorhuse og logistik og kiosk og skrot – skal være så lavt som muligt.

26. Lefebvre, *Produktion* (som note 23), s. 6: Her taler han om, at “forfaldets rum”, som den kapitalistiske produktionsmåde ligger til grund for, kan ses som en “lydmur”, der burde “blive bestemt til at blive undersøgt”.

27. Også Situationismens fantasifulde retorik lægger til tider op til dette; sammenlign Roberto Ohrt (udg.), *Der Beginn einer Epoche. Texte der Situationisten*, Hamburg 1995.

28. Det moderne masseboligbyggeri, med sit krav om “lys og luft” for proletariatet på den ene side og aspektet kontrol og netværksforbindelser for varen arbejdskraft på den anden side, har altid været præget af sådanne “overbebyggelser” og “fortrængninger”, hvis konkrete form dog skal undersøges i hvert konkret tilfælde. Min bror Richard har fx fortalt mig om *Limesstadt* ved Frankfurt am Main (hvor han bor i dag). Denne bydel opstod mellem 1962 og 1973 ved Taunusskråningen efter planer af arkitekten og byplanlæggeren Reichow. Taunusskråningen er et landskab, der dels er præget af landbrugsland, dels af villaforstæder. Højhusbyen, der samtidig var tænkt som en model for en *bilvenlig by*, er – en meget romantisk ide – opbygget efter et blads mønster. Fra den centrale *Mittelweg* forgrener bydelens gadenet sig regelmæssigt og “organisk” tænkt ud i beboelseskvartalerne. I det lokale centrum finder man et yderst funktionelt indkøbscenter, naturligvis udstyret med en gigantisk parkeringskælder. Som *landmark* står et bolighøjhus, der i folkemunde stadig bærer navnet *Den sorte kæmpe*, selvom det i mellemtiden – man følger med tiden og retter til – er malet *hvidt*. SPD-ministeren Georg Leber skal personligt have sikret *Limesstadt* en, omend kun ensporet, metrolinje. Ikke en gang kriteriet for ghettoisering og social isolation er opfyldt her, og alligevel er den mærkelige fornemmelse mellem fascination og forskrækkelse aldrig helt forsvundet. Befolkningen består, som det lokale folkevid nedsættende formulerer det, “af asociale og intellektuelle”. Sidstnævnte – ingeniører fra det nærliggende (tidligere) *Hoechst AG*, humanister og

teologer, progressive pædagoger, socialdemokrater langt ud over gennemsnittet – følte sig især tiltrukket af *Limesstadts* “utopiske indhold”. Under krisen viste det sig – som i alle sådanne store boligbyer – hvor meget betonhertet, der slog her, var afhængigt af de omliggende industrielle komplekser. Modsat Nanterre protesterede man næsten ikke åbent eller offentligt mod modellen, og alligevel endte organismen, hvis man ser bort fra dens iboende nationalisme og racisme, ikke mindst i lyset af den fraktale fabriks udvikling som meget porøs. Det skyldes også, at stedet, som *Limesstadt* henviser til, forsvandt – eksemplificeret ved *Hoechst AG*, der nu kalder sig *Aventis* og fungerer afgrænset fra territoriet, mens det traditionelle fabriksområde for farveværkerne ved den nærliggende flod *Main* blev forvandlet til en nogenlunde velfungerende *industripark*. En undersøgelse af *Limesstadt* ville ud fra Lefebvre kunne afbilde den som *et forfaldets sted* – et vedvarende forfald, der begynder med satellitbyens højtidelige indvielse og som den dag i dag ikke er afsluttet, hvorved man dog samtidig må bemærke, at fascinationen af byens både “ophævede” og “fortrængte” heterotopier (og den mærkelige tilstedeværelse af den fortidige “Golden Age”) på ingen måde (!) blev pulveriseret af revolten. *Lignende* byer ville kunne indgå i en sammenlignende undersøgelse for at undersøge regimet, der omgav og omgiver dem, nøjere: Ishøj, Marzahn, Kirchdorf-Süd. Sammenlign i øvrigt også Hans Bernhard Reichow, *Die autogerechte Stadt. Ein Weg aus dem Verkehrschaos*, Ravensburg 1959. Jeg takker min bror Richard for dette vigtige indblik.

29. Manuel Castells, *The City and the Grassroots*, London 1983.

30. Richard Cloward/Frances Fox Piven, *Poor People's Movements. Why They Succeed, How They Fail*, New York 1977, på tysk *Aufstand der Armen*, Frankfurt am Main 1986. Sammenlign samtalen mellem Frances Fox Piven, Cecil Arndt og Christian Frings på [www.labournet.de/internationales/usa/piven1.html] (Download 1. oktober 2011).

31. Castells, *City* (som note 29), s. 322.

32. Cloward/Piven, *Aufstand* (som note 30), s. 22.

33. Se udførligt hos Castells, *City* (som anm. 29), s. 301-305.

34. *Ibid.*, s. 296.

35. Roland Roth/Dieter Rucht (udg.), *Einleitung*, i: *Die soziale Bewegungen in Deutschland seit 1945. Ein Handbuch*, Frankfurt am Main o.a. 2008, s. 13.

36. *Ibid.*

37. Sammenlign henvisningen til Thomas Moore som motto i: Antonio Negri/Michael Hardt, *Empire*, Cambridge 2001, s. 9

38. Hartmut Häußermann/Dieter Läßle/Walter

- Siebel, *Stadtpolitik*, Frankfurt am Main 2008, s. 362-373.
39. Thomas Atzert (udg.): *Umherschweifende Produzenten. Immaterielle Arbeit und Subversion*, Berlin 1998.
40. "Alt, hvad der opstår andetsteds, rager byen til sig: Resultater og objekter, produkter og producenter, værker og kreativ arbejdskraft, aktiviteter og situationer. Hvad skaber den selv? Intet. Den *centraliserer* det skabte.. Og alligevel: Den skaber alt. Intet eksisterer uden bytterelation, uden tilnærmelse, uden nærhed, altså uden en *relationsstruktur*. Den skaber netop en urban situation, hvor *forskelligartede* ting finder sammen og ikke længere eksisterer delt fra hinanden, og dette netop gennem dens *forskellighed*." Henri Lefebvre, *Byernes revolution*, Frankfurt am Main 1976, s. 122 (fransk original 1970).
41. Sammenlign Sandr Mezzadra/Andrea Fumagalli (udg.), *Die Krise denken. Finanzmärkte, soziale Kämpfe und neue politische Szenarien*, Münster 2010. Sammenlign også den kritiske anmeldelse af Bart von der Stern i: *Sozial. Geschichte Online*, 5 (2011), s. 242-247.
42. Ibid.
43. Se udførligt hos: Peter Birke, Herrscht hier Banko? Die aktuellen Proteste gegen das Unternehmen Hamburg, i: *Sozial. Geschichte Online*, 3 (2010), s. 148-1919. Omkring „Retten til by“ i Hamburg, se nyligst også: Jonas Füllner/David Templin, Stadtplanung von unten. Die "Recht auf Stadt"-Bewegung in Hamburg, i: Holm/Gebhardt, *Initiativen* (som note 8), s. 79-105. Grundlæggende: Christoph Twickel, *Gentrifidingsbums oder eine Stadt für alle*, Hamburg 2010. Se også min anmeldelse af denne bog i: *Sozial. Geschichte Online*, 5 (2010). En bog om kvarteret Gängeviertel, som bliver produceret af aktivisterne selv, er p.t. under forberedelse i forlaget Assoziation A.
44. Om betydningen af diskussionen om arbejde og prekarisering i den bypolitiske debat, se også: Arndt Neumann, *Die Debatte um Gentrifizierung ist verkürzt. Der Wandel der Stadt ist ohne den Wandel der Arbeit nicht zu verstehen*, [www.akweb.de/ak_s/ak558/10.htm] (Download 1. Oktober 2011)
45. Denne debat er tæt forbundet med Sassens tese om udviklingen af socialt polariserede "global cities". Dette henviser også til den globale karakter i differentieringen af periferien antager – noget, som denne tekst ikke beskæftiger sig nærmere med. Den globale bys "nye rolle" indebærer samtidig en indre social polarisering. Sammenlign Saskia Sassen, *Metropolen des Weltmarkts. Die neue Rolle der Global Cities*, Frankfurt am Main 1996. Se desuden tidligere: Peter Marcuse, Dual City: A Muddy Metaphor for a Quartered City, i: *International Journal of Urban and Regional Research*, 17 (1089), s. 355-365. Udførligt om disse aspekter: Max Henninger, Zur Transformation des Urbanen, Forschungsbefunde und Fragen, i: *Sozial. Geschichte Online*, 3 (2010), s. 28-55. En meget vigtig perspektivering af det betydningsfulde i kravet om en „ret til by“ i det globale Syd, se: Holm/Gebhardt, *Initiativen* (som note 8).
46. Omkring denne kritik, se – også for det følgende afsnit – Birke, *Banko* (som note 43).
47. Se www.initiative-esso-haeuser.de (download 1. oktober 2011).
48. Se <http://aku-wilhelmsburg.blog.de> (download 1. oktober 2011).
49. Se The Free Association. Let England shake, i: *Sozial Geschichte Online 2012*, s. 74-93..
50. Inden for rammerne af et undersøgende projekt, der er finansieret af Rosa Luxemburg Stiftung, forsøger man pt. i Hamburg at diskutere potentialerne i de initiativer, der er nævnt i noterne 47 og 48. Om de kønspolitiske diskussioner der kommer til at blive centrale i denne debat, se Susanne Frank, *Stadtplanung im Geschlechterkampf. Stadt und Geschlecht in der Großstadtentwicklung des 19. und 20. Jahrhunderts*, Opladen 2003, især kap. 8. Sammenlign også Christina Habermann, Trennlinien der Städte. Wie geschlechtliche und andere soziale Zuschreibungen sich im Räumlichen der Stadt wiederfinden, i: *Analyse und Kritik*, 561 (2011), s. 16.
51. Til empirien om den sociale differentiering i de tyske byer, sammenlign Hartmut Häußermann/Martin Kronauer/Walter Siebel (udg.), *An den Rändern der Städte*, Frankfurt am Main 2004. Nyere også: Bernd Belina/Norbert Gestring/Wolfgang Müller/Detlev Sträter (udg.), *Urbane Differenzen. Disparitäten innerhalb und zwischen Städten*, Münster 2011. For Hamburgs vedkommende har Thomas Pohl undersøgt sammenhængen mellem opløsningen af grænserne for arbejdet og byboernes forandrede bevægelsesformer, uden systematisk at behandle sammenhængen mellem disse bevægelsesformer, de sociale konflikter og måderne de kommer til udtryk på: Thomas Pohl, *Entgrenzte Stadt. Räumliche Fragmentierung und zeitliche Flexibilisierung in der Spätmoderne*, Bielefeld 2009. Fra et andet politisk perspektiv, uden ej heller dog i det store og hele at erkende protesternes egen selvstændige betydning: Gerd Pohl/Klaus Wicher, *Armes reiches Hamburg. Metropole zwischen Wohlstand und Armut*, Hamburg 2011,
52. Sammenlign filmen [http://aku-wilhelmsburg.blog.de/2011/3/28/film-protestfahrt-gagfah-zentra-

le-wandsbek10904050/] (Download 1. oktober 2011).

53. For en oversigt, se: Tom Slater, Gentrification of the City, i: Gary Bridge/Sophie Watson (udg.), *The New Blackwell Companion to the City*, London 2011, s. 571-584.

54. Det betyder ikke, at fordrivelsen af fattigere dele af befolkningen fra de nyeste "hippe" kvarterer er et fænomen, der først er opstået i den seneste tid: Tværtimod udløste allerede saneringsprocesser i de sene 1980'ere (Kreuzberg i Berlin, iba) og i skærpet grad i 1990'erne (Prenzlauer Berg i Berlin) betydelige sociale rystelser – og også enkelte lokale protestbevægelser.

55. Ruth Glass, *London: Aspects of Change*, London 1964.

56. I udvidelsen af dette begreb nærmede man sig nogle dimensioner af sådanne subjekt-positioner (og deres indre modsigelser); sammenlign fx Monika Alish, *Frauen und Gentrification: Der Einfluß der Frauen auf die Konkurrenz um den innerstädtischen Wohnraums*, Wiesbaden 1993. I kampen om begrebet er der inden for de seneste år sket en ændring i strategien fra et entydigt dementi af empirien til en ny definition af begrebet selv, i den forstand at man har forsøgt at udfylde begrebet positivt; sammenlign Tom Slater, The Eviction of Critical Perspectives from Gentrification Research, i: *International Journal of Urban and Regional Research*, 30 (2006), 4, s. 737-757. Se også beskrivelserne i Andrej Holm, Vom umkämpften Raum zum umkämpften Begriff. Gentrification, neoliberale Stadtpolitik und Widerstand, i: *Analyse und Kritik*, 526 (2008), s. 27.

57. Sammenlign overvejelserne hos Sergio Bologna, *Die Zerstörung der Mittelschichten. Thesen zur neuen Selbständigkeit*, Graz/Wien 2008.

58. Sammenlign Slater, *Gentrification* (som note 53).

59. Ibid.

60. Se også: David Ley, Reply: The Rent-Gap Revisited, i: *Annals of the Association of American Geographers*, 77 (1987), s. 465-468; Chris Hamnett, Gentrifiers or Lemmings? A Response to Neil Smith, i: *Transactions of the Institute of British Geographers*, 17 (1992), s. 116-119.

61. Sammenlign Neil Smith, Gentrification and the Rent-Gap, i: *Annals of the Association of American Geographers*, 77 (1987), s. 462-465.

62. Smith, *New Urban Frontier* (som note 3).

63. Til en kritik af dette klassebegreb, der er udbredt inden for sociologien, se teksterne i Hans-Günter Thien, *Die verlorene Klasse. ArbeiterInnen in Deutschland*, Münster 2010, o.a., s. 97.

64. Neumann, *Debatte* (som note 44).

65. Se [www.acme-journal.org/] (Download 1. oktober 2011).

66. Se [www.antipode-online.net/] (Download 1. oktober 2011).

67. Marcuse, *From Critical Urban Theory to the Right to the City* (som note 6).

68. Lindner, *Walks on the Wild Side* (som note 19).

Abstract

Peter Birke: This Peculiar, Divided Landscape – Commentaries to the Current Research in Urban Social Movemnets, *Arbejderhistorie* 3/2012, pp. 33-53.

This article investigates the reception of urban revolts and urban social movements since the 1960s. It discusses the relationship between the longer history of uprisings, their contemporary media coverage and their historiography. It analyses the origins of conflicting interpretations of the meaning and logic of revolts and / or movements established by historians and social scientists in the aftermath of 1968. By proposing that the notion of "non-normative conflict" (Cloward / Piven) could be useful in an analysis of current urban protests, the article examines the ambivalence of slogans used by the "Right to the City"-movement. In particular, it examines the centrality and the limitations of the concept of "gentrification" as used both within the critical scientific community and the mainstream of urban social movements.

Peter Birke, Dr. phil.

Universität Hamburg,

Pbirke@stiftung-sozialgeschichte.de